

ยุคกลาง การเมืองเรื่องอำนาจของสองนคร ปรัชญาการเมืองเพลโตภายใต้เสื้อคลุมนักบวช

พิศาล มุกตาร์ศรี¹

‘นักบุญออกัสตินแห่งฮิปโป’ (Saint Augustine of Hippo) ในฐานะของผู้ให้กำเนิดปรัชญายุคกลางหรือเทววิทยา (fountainhead) การวิเคราะห์เบื้องต้นหนังสือ ‘The City of God’ ‘ออกัสติน’ เขียนขึ้นเพื่อต้องการปกป้อง เป็นกระบอกเสียงเพื่อแก้ต่างให้กับคริสตศาสนา ที่ถูกกล่าวหาจากพวกนอกรีตว่าเป็นต้นเหตุ ที่มาของความเสื่อมและการล่มสลายอาณาจักรโรมัน ศูนย์กลางแห่งอำนาจ อีกทั้งต้องการสร้างความหวังใหม่ให้กับผู้คนจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากการล่มสลายของศูนย์กลางแห่งอำนาจอย่างโรม ซึ่ง ‘ออกัสติน’ ได้สร้างแนวคิดทางปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับอาณาจักรหรือนครแห่งพระเจ้า คืออาณาจักรหรือนครแห่งใหม่ที่จะมาทดแทนกรุงโรม ในฐานะเคยเป็นอาณาจักรหรือนครแห่งอำนาจ สำหรับ ‘ออกัสติน’ เมื่อพิจารณาย้อนหลังในเรื่องความเจริญรุ่งเรืองของโรมันนั้น กลับกลายเป็นที่อาศัยของทั้งคนชั่วและคนบาป มัวแต่หมกมุ่นแสวงหาเพื่อตอบสนองความอยากและกิเลส อาณาจักรหรือนครแห่งพระเจ้าจึงมีสถานะที่สูงส่ง มีความน่าศรัทธา มีความยิ่งใหญ่กว่าและเป็นอาณาจักรหรือนครแห่งความหวัง ทำหน้าที่เป็นอาณาจักรหรือนครในอุดมคติมาแทนที่อาณาจักรหรือนครทางโลก อย่างกรุงโรมที่ถูกทำลาย ล่มสลายลงไปอย่างไม่อาจกอบกู้กลับคืนมา

นั่นคือบริบทคำอธิบายทางสังคมการเมืองที่ทำให้เกิดหนังสือ ‘The City of God’

ส่วนผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับออกัสตินไม่แพ้ City of God คือ ‘Confession’ เป็นงานเขียนที่ได้เปลี่ยนโฉมหน้าความรู้โลกภายในจิตใจมนุษย์ จากกรีกโบราณและยุคเฮลเลนนิสติก โลกภายในคือจิตวิญญาณ มีความสำคัญในการเป็นความรู้ที่ช่วยปกครอง ชี้นำและกำกับชีวิต เพื่อเป้าหมายในความสุขและชีวิตที่ดี ความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณจึงเป็นความรู้ที่มีความสำคัญ เมื่อมาถึงออกัสติน โลกภายในหรือจิตวิญญาณ คือการเชื่อฟังและอุทิศตัวให้กับพระเจ้า การเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่สำคัญคือการ (conversion) ไปหาพระเจ้า ‘Confession’ ยังได้เปลี่ยนวิธีการเขียนเรื่องราวของบุคคล (bio) คือการเขียนถึงบุคคลอื่นในรูปของชีวประวัติ (biography) ที่มีมาก่อนหน้าของทั้งกรีกและโรมัน เป้าหมายของการเขียนเพื่อกล่าวสรรเสริญผลงานและวีรกรรมของบุคคลสำคัญ

¹ รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สังเกตได้จากงานของ Diogenes Laertius (Lives of Eminent Philosophers) และ Plutarch (Parallel Lives Greeks and Roman)²

เพื่อจะเข้าใจถึงปรัชญาการเมืองของ ‘อ็อกัสติน’ ต้องเข้าใจถึงการพิจารณาธรรมชาติมนุษย์ของอ็อกัสตินเสียก่อน ปรัชญาการเมืองของ ‘อ็อกัสติน’ กับคำอธิบายในเรื่องมนุษย์มีธรรมชาติที่ทำผิดพลาด (fallen nature) อันเนื่องมาจากบรรพบุรุษของมนุษย์อย่างอดัมได้สร้างบาปดั้งเดิม (original sin)³ ซึ่งบาปดั้งเดิมได้ถูกส่งต่อและเกิดซ้ำกับบุตรของอดัม ‘Cain’ กับ ‘Abel’ ทั้งสองเป็นพี่น้องกัน ต่อมาเกิดความขัดแย้งในเรื่องการบูชาถวายอาหารแก่พระเจ้า ฝ่ายพระเจ้าโปรดปรานสัตว์เลี้ยงที่ ‘Abel’ นำไปถวาย ปฏิเสธพืชผลทางการเกษตรที่ ‘Cain’ นำไปถวาย ด้าน ‘Cain’ จึงเกิดความริษยาน้องชายจึงลงมือสังหารน้องชาย (fratricide) ต่อจาก ‘Cain’ กับ ‘Abel’ อ็อกัสตินได้ยกตัวอย่างของความขัดแย้งจนถึงขั้นลงมือสังหาร ยังเกิดขึ้นกับพี่น้องผู้ก่อตั้งกรุงโรมในตำนาน คือ ‘Romulus’ ได้สังหาร ‘Remus’ สาเหตุเนื่องจากมีความคิดเห็นที่ต่างกันในเรื่องการเลือกเนินเขาเพื่อเป็นสถานที่ตั้งเมือง⁴

จากตัวอย่างเราจึงเห็นได้ว่ากำเนิดและที่มาของสังคมการเมือง ในความหมายของอ็อกัสติน นครแห่งมนุษย์เริ่มต้นจากการที่ บุคคลแม้จะเป็นพี่น้องร่วมสายโลหิต แต่เมื่อเกิดความขัดแย้งก็ถึงขั้นลงมือสังหารอีกฝ่ายหนึ่ง แม้แต่พี่น้องร่วมสายโลหิตยังลงมือสังหารกันได้ จึงไม่ต้องคาดหวังว่าบุคคลที่เป็นคนอื่นจะได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่จากบุรุษผู้นำเหล่านั้นเลย นครแห่งมนุษย์จึงเกิดจากความชั่วร้ายของมนุษย์มาตั้งแต่เริ่มต้น จึงไม่มีทางที่จะเป็นอาณาจักรหรือรูปแบบการปกครองที่ดีของมนุษย์ไปได้เลย ทำให้อ็อกัสตินให้ความสำคัญและหน้าที่ของอาณาจักรเป็นเพียงการเตรียมความพร้อม เป็นทางผ่านของมนุษย์ที่จะไปสู่เป้าหมายนครรัฐของพระเจ้า

อ็อกัสตินมองว่าแม้จะมีความพยายาม ความรู้และความสามารถเพียงใด มนุษย์ก็ไม่อาจบรรลุถึงคุณธรรมด้วยตัวเอง จึงเน้นไปยังการละทิ้งความต้องการชื่อเสียง อำนาจ การประสบความสำเร็จในทางโลกมุ่งไปสู่ความสมบูรณ์แบบในรูปแบบอาณาจักรของพระเจ้ายังต้องอาศัยความช่วยเหลือ ผ่านสิ่งที่เรียกว่า ‘พระหรรษทาน’ (only grace of God) เจตนารมณ์และการเลือก คือคุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์แตกต่าง แยกตัวเองมาสร้างความ

² Hannah Arendt, “Augustine and Protestantism,” in *Essay in Understanding 1930-1954. Formation, Exile, and Totalitarianism* (New York: Schocken Books, 1994), 24-26.

³ การมีรัฐบาล ทรัพย์สินและความไม่เท่าเทียมถูกนักเทววิทยาและเหล่าบิดาจารย์แห่งคริสตจักร (church fathers) ตีความว่าล้วนแล้วแต่มาจากการมีบาปดั้งเดิม เป็นสิ่งที่พระเจ้าลงโทษมนุษย์

⁴ Augustine, *Concerning The City of God against the Pagans*, A new translation by Henry Bettenson with an Introduction by John O’ Meara (Harmondsworth: Penguin Books, 1987), Book XV, Chapter 4-7.

เจริญก้าวหน้าไปจากสิ่งมีชีวิตอื่นเช่นต้นไม้และสัตว์ แต่เจตนารมณ์และการเลือก คอยจัดตั้งทำให้มนุษย์ไม่สมบูรณ์แบบ สัมผัสเพียงแค่วิวาททางร่างกาย นครแห่งมนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงความสุขทางจิตวิญญาณและนครแห่งพระเจ้า

ต่อมา ‘ออกัสติน’ มองว่าธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องการมีและแสดงออกถึง ‘เจตจำนง’ หรือ ‘will’ คือพื้นฐานสิ่งมีอยู่กับมนุษย์ทุกคน ‘เจตจำนง’ คือสิ่งที่พระเจ้ามอบให้แก่มนุษย์เพื่อให้มนุษย์มีชีวิต ที่แตกต่างไปจากสัตว์และพืชที่พระเจ้าได้สร้างขึ้นมาจาก ‘เจตจำนง’ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเหมือนกับปรัชญาการเมืองก่อนหน้าให้ความสำคัญกับปัญญา (intellectual) และจิตวิญญาณ (soul) คือสิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์บรรลุถึงการมีชีวิตที่ดีและสมบูรณ์

ไม่แค่เพียงเป็นผู้มี ‘เจตจำนง’ มนุษย์มี ‘เสรีภาพ’ ในการใช้เจตจำนง ในรูปของ ‘เจตจำนงเสรี’ (free will) แต่เสรีภาพกลับกลายเป็นสิ่งที่สร้างปัญหา เป็นอุปสรรคต่อการมีชีวิตที่ดีและสมบูรณ์แบบ เพราะมนุษย์เลือกใช้เจตจำนงไปในทางที่ผิด ตั้งแต่บรรพบุรุษมนุษย์อดัมกับอีฟ ทั้งสองสามารถใช้เจตจำนงเสรีเลือกที่จะเชื่อฟังหรือเป็นกบฏต่อพระเจ้าได้ ต่อมาทายาทของอดัมกับอีฟก็ยังคงใช้เจตจำนงเสรี เลือกไปในทางที่ผิด เนื่องจากความบกพร่อง ความอ่อนแอของมนุษย์เอง แม้ว่าบุคคลจะมีเจตจำนง และเลือกใช้เจตจำนง แต่ส่วนใหญ่การเลือกใช้เจตจำนงกลับยอมจำนนให้กับความอยากทางร่างกาย (carnal will) อยู่ภายใต้การชี้นำ เพื่อตอบสนองความต้องการในทางร่างกาย การจะได้รับชัยชนะเหนือเจตจำนงทางร่างกาย มนุษย์จำเป็นต้องให้เจตจำนงทางจิตวิญญาณ (spiritual will) ขึ้นมาชี้นำ แต่จะเกิดการชี้นำจากจิตวิญญาณได้ก็ต้องผ่านการช่วยเหลือพระพรหทาน (grace)⁵ จากพระเจ้าเท่านั้น ออกัสตินตระหนักว่าความมั่นคงร่ำรวย ชื่อเสียง หรือแม้แต่คุณธรรม ความรู้ก็ไม่ช่วยในการพัฒนามนุษย์ เป็นแค่เพียงสิ่งที่ฉาบคลุมเพื่อซ่อนความเป็นจริง คือความชั่วร้าย ความเลวร้าย ที่รอคอยพร้อมจะกระโจนออกมาจากสำแดงฤทธิ์เดช ออกัสตินจึงไม่เชื่อว่ามนุษย์จะเป็นคนดีได้ เพราะมีสิ่งเหล่านี้เหมือนกับคำกล่าวที่ว่า ‘แม้แต่คุณธรรมของพวกเขาก็เป็นเพียงความชั่วที่ดูสง่างาม’ (even their virtues are only splendid vices) ‘ออกัสติน’ เสนอแนวคิดในเรื่องความรักเป็นสิ่งที่ช่วยและทำให้มนุษย์ไปถึงอาณาจักรหรือนครของพระเจ้าได้ หากมนุษย์เลือกมีความรักที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นประเด็นที่จะได้กล่าวถึงต่อไป กลับมาในเรื่องของการปกครองออกัสติน ให้ความสำคัญกับผู้ปกครองเพียงแค่รักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมดูแลผู้คนในสังคม

⁵ คือความโปรดปรานจากพระเจ้าที่มนุษย์ได้มาทั้งที่ไม่มีสิทธิแต่ประการใด พระเจ้าประทานพระพรหทานให้มนุษย์โดยไม่ต้องมีอะไรมาแลกเปลี่ยน แต่โดยพระทัยดีและความปรานีที่ทรงให้พระบุตรมาบังเกิดเป็นมนุษย์ รับทรมาน สิ้นพระชนม์และกลับคืนพระชนมชีพเพื่อทำให้มนุษย์ชาติพ้นจากอำนาจของบาป กลับมาคืนดีกับพระเจ้า มีชีวิตร่วมกับพระองค์อย่างมีศักดิ์ศรีในปัจจุบันและมีความหวังสำหรับอนาคตด้วย อ้างอิงจาก คณะกรรมการคาทอลิก เพื่อคริสตศาสนธรรม แผนกพระคัมภีร์, <http://www.thaicatholicbible.com/main/bible-knowledge>.

การเมืองให้อยู่กันอย่างสงบสุข คือไม่ทำร้ายร่างกายกัน ไม่จับอาวุธขึ้นมาทำกันโดยไม่มีสาเหตุ เป็นหน้าที่และภารกิจที่รัฐหรือผู้ปกครองสามารถทำได้ แต่การยกระดับจิตวิญญาณเพื่อให้เข้าถึงอาณาจักรแห่งพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่เกินความสามารถของรัฐบาลหรือผู้ปกครอง⁶

ปรัชญาการเมืองของออกัสติน

ผู้ปกครองหรือรัฐบาลกำเนิดจากความจำเป็น เนื่องจากบาปดั้งเดิมของ ‘อดัม’ ที่ตกทอดมาสู่มนุษย์ทุกคน มนุษย์จึงอยู่ในสถานะของการถูกลงทัณฑ์ถาวร (eternal damnation) ผู้ปกครองมีหน้าที่ความรับผิดชอบเข้ามาดูแลความบกพร่องดังกล่าวของมนุษย์ แต่เป็นการดูแลเพียงแค่การประคับประคองไม่ให้ผู้ใต้ปกครองประพฤติตนไปในทางที่เลวร้ายลงไปกว่าเดิม เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์แบบได้ในอาณาจักรบนโลกนี้ เป็นแค่เพียงทางผ่าน ประกอบกับตัวผู้ปกครองเองก็ไม่มีสิทธิมาตัดสินชี้ขาดความดี ความชั่ว ประเมินคุณค่าต่าง ๆ ที่ผู้ใต้ปกครองทำลงไป คงมีแต่เพียงพระเจ้าผู้เดียวเท่านั้นที่มีสิทธิอำนาจมาชี้ขาดตัดสินมนุษย์ ชีวิตดังกล่าวต้องรอในอาณาจักรแห่งพระเจ้าเท่านั้น

สำหรับออกัสติน เนื่องจากนครแห่งมนุษย์เป็นเพียงแค่เส้นทางผ่าน ให้มนุษย์ทั้งหลายเตรียมตัวเพื่อเป้าหมายไปสู่นครแห่งพระเจ้า บทบาท หน้าที่ตลอดจนความชอบธรรมของผู้ปกครองหรือการมีรัฐ มีขึ้นเพื่อตอบสนองในเรื่องการสร้างสันติภาพ (peace) การอนุญาตให้ทำสงครามเพื่อให้เกิดชัยชนะมาช่วยรักษาให้มนุษย์มีชีวิตอยู่กันในแบบสันติต่อไป เป้าหมายของรักจึงมีเพียงแค่การรักษาสันติภาพ คือให้ความคุ้มครอง สร้างความปลอดภัยในชีวิตของประชาชน นั่นคือหน้าที่หลักของรัฐ

ดังที่ได้กล่าวมาเรื่องการปกครองอาณาจักร ‘ออกัสติน’ ให้ความสำคัญกับเรื่องของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบหลักของผู้ปกครอง นอกเหนือไปจากเรื่องความยุติธรรมที่ทุกระบบการปกครองต้องมี ตัวผู้ปกครองเองต้องดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม หากปราศจากความยุติธรรมมาควบคุมกำกับ ผู้ปกครองก็มีสถานะไม่ต่างจากแก๊งโจร⁷ สืบเนื่องจากการใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบของ ‘ออกัสติน’ ไม่ยกย่องและให้ความสำคัญกับอาณาจักรหรือนครทางโลก ย้อนกลับมาถึงภารกิจของผู้ปกครองในการสร้างสันติ ‘ออกัสติน’ ว่า สันติภาพคือเป้าหมายของทั้งอาณาจักรสัตว์ ครอบครัวยุค รัฐ จักรวรรดิและผู้คนทั้งโลก สันติภาพภายในคือสิ่งที่ต้องการของ

⁶ Norman Cantor, *The Civilization of the Middle Ages* (New York: Harper Collins Publishers, 1994), 76-80.

⁷ ‘Kingdom without justice are mere robberies, and robberies are like small kingdoms; but large empires are piracy writ large’. (book IV)

มนุษย์ทุกคน แม้แต่ภายนอกจะเกิดสงครามความไม่สงบ กล่าวคือสันติภาพภายในกลุ่มคือสิ่งที่น่าปรารถนา แม้แต่กับกลุ่มโจร⁸

กล่าวได้ว่าแนวคิดของอ็อกัสตินเป็นจุดเปลี่ยนผ่านของแนวคิดทางการเมืองในเรื่องการมีรัฐและผู้ปกครองที่ดำเนินมาก่อนหน้าของกรีกโบราณ มีความจำเป็นและความชอบธรรมเพื่อทำให้ผู้คนเกิดชีวิตที่ดี ปลูกฝังความสมบูรณ์แบบในทางคุณธรรม ความเป็นพลเมืองที่ดีควบคู่ไปกับการเป็นคนดี สำหรับอ็อกัสตินรัฐและผู้ปกครองถือกำเนิดขึ้นจากความชั่วร้ายในเรื่องราวของมนุษย์ รัฐและผู้ปกครองมีหน้าที่และความชอบธรรมในการควบคุมความชั่วร้ายของมนุษย์ ไม่ได้ส่งเสริมหรือพัฒนาคุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวมนุษย์อีกต่อไป

เพลโตกับอ็อกัสติน : จาก ‘Form of Idea’ สู่ ‘supreme God’

อิทธิพลของปรัชญากรีกโบราณส่งผลต่อความรู้ทางเทววิทยาของยุคกลาง ความคิดกรีกทั้งเพลโต อริสโตเติลไปพักอยู่ที่หอสมุดแห่งอเล็กซานเดียในยุคเฮลเลนนิสติก ส่งผ่านมาถึงงานเขียนของนักเทววิทยาคนสำคัญของคริสต์ศาสนาและยุคกลาง ตั้งแต่เซนต์อ็อกัสติน ในเชิงประวัติศาสตร์ความคิดอ็อกัสติน มีความสำคัญเป็นประจักษ์พยานรับรู้ถึงมูลเหตุการล่มสลายของอาณาจักรโรมันให้กับพวกอนารยชน การขยายตัวและได้รับความนิยมนิยมนกระจายไปยังผู้นับถึงและศรัทธาของคริสต์ศาสนา กับตัวงานเขียนของอ็อกัสตินเองสร้างหลักการในเรื่องบาปดั้งเดิม (original sin) ประกอบกับอิทธิพลทางปรัชญาของเพลโต ในการแยกโลกของแบบสมบูรณ์ออกจากโลกแห่งผัสสะ หรือโลกที่เข้าถึงโดยจิตวิญญาณ (soul) ที่คงความเป็นอมตะตรงกันข้ามกับโลกแห่งร่างกาย (body) ในสภาวะเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลายอยู่ตลอดเวลา⁹ เมื่อมาถึงมีอ็อกัสติน เขาได้แปลงเปลี่ยนนอภิปรัชญาของเพลโต ไปสู่การแบ่งในแบบ ‘ทวิอาณาจักร’ ได้แก่ ‘อาณาจักรมนุษย์’ (civitas terrena) อาณาจักรแห่งความชั่วร้าย จึงอยู่ในสถานะต่ำกว่าแยกออกจาก ‘อาณาจักรแห่งพระเจ้า’ (civitas Dei) ที่อยู่สูงกว่าในฐานะนครรัฐในอุดมคติ อิทธิพลของปรัชญากรีกโบราณถูกส่งผ่านมาอีกเกือบพันปีก่อนที่จะจบลงที่เซนต์โธมัส อากีนาส (Thomas Aquinas) นักปรัชญาและเทววิทยาที่ได้รับอิทธิพลอริสโตเติล¹⁰ ก่อนที่ปรัชญาความรู้กรีกโบราณจะกลับมาได้รับความนิยมนิยมนอีกครั้งในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ

⁸ Augustine, *City of God*, Book.1 Chapter 4.

⁹ โปรดดูแนวคิดดังกล่าวได้ในบทสนทนา Phaedo

¹⁰ ใน ‘Commentary on Nicomachean Ethics’ มีใจความว่า ‘โดยธรรมชาติของมนุษย์คือการอาศัยอยู่ร่วมในสังคม (Man is called by nature to live in society.)’ ซึ่งตอบโจทย์การอยู่ร่วมกันในพื้นที่และรูปแบบการปกครองศักดิ์ดิโนสวา มิภักดี ทั้งฝ่ายผู้

คริสต์ศาสนามีความสำคัญต่ออารยธรรมตะวันตกคือ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางความรู้ ความคิด ที่เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมในทุกด้าน อารยธรรมตะวันตกที่ดำเนินมาก่อนหน้าทั้งฮีบรูโบราณ กรีกและโรมันใน ฐานะรากฐานความคิดถูกผสมผสานเข้ามาอยู่ในเนื้อหาความรู้ของคริสต์ศาสนา นับตั้งแต่คริสต์ศาสนาได้เข้ามา แทนที่จักรวรรดิโรมัน รูปแบบและเนื้อหาของความรู้ต่างๆของโลกตะวันตกได้เกิดความเปลี่ยนแปลง เป็นผลมา จากคริสต์ศาสนาได้ผลิตทั้งความรู้ คำสอน สถาบัน พิธีกรรมและบุคลากรส่งอิทธิพลต่อมนุษย์นับตั้งแต่นั้นเป็นต้น มา

ก่อนหน้าคริสต์ศาสนารูปแบบความรู้ในลักษณะการแบ่งทวิลักษณ์ (dualism/bi-polar opposition) ของปรัชญาเพลโต ถูกคริสต์ศาสนานำมาสร้างผ่านโลกแห่งผัสสะวัตถุ (flesh) กับโลกแห่งจิตวิญญาณ ระบอบการ ปกครอง คือ นครแห่งมนุษย์ นครรัฐในอุดมคติ แปลงเป็น นครแห่งพระเจ้า ผู้ปกครองในรูปราชชาปราชญ์ เปลี่ยนเป็นพระเยซูคริสต์

นักปรัชญากรีกโบราณที่ทรงอิทธิพลต่อโลกทัศน์และความรู้ทางปรัชญาของอ็อกัสติน คงไม่มีใครเกินเพล โต ในเบื้องต้นอ็อกัสตินได้รับอิทธิพลเพลโตผ่านทางพอนตินุส (Plotinus) นักปรัชญาชาวอียิปต์ในยุคเฮลเลนนิสติก พอนตินุสในฐานะผู้สืบทอดความคิดเพลโต ภายใต้ออกัสติน ‘นวเพลโต’ (Neo-Platonist) ต่อมาใน City of God อ็อกัส ตินตีความปรัชญาเพลโต เกิดมาจากการผสมปรัชญาของไพธาโกรัสเข้ากับปรัชญาศีลธรรมของโสเครตีส ว่า ‘การศึกษาปรัชญาดำเนินบนสองเส้นทาง คนหนึ่งเกี่ยวกับการกระทำ (action) อีกคนหนึ่งเน้นทางความคิด (pure thought) อาจเรียกอีกอย่างว่าเป็นการปฏิบัติ (practical) กับการคิดความรู้ในทางปรัชญา (speculative philosophy)’ โสเครตีสยุ่งเกี่ยวกับเรื่องการประพฤติปฏิบัติตน (conduct of life) พร้อมสร้างแบบเกณฑ์ทาง ศีลธรรม ส่วนไพธาโกรัสยุ่งเกี่ยวกับทฤษฎีในเรื่องสาเหตุที่มา (theory of causation) การค้นหาธรรมชาติของ ความจริงที่สมบูรณ์ (absolute truth)¹¹ อ็อกัสตินอธิบายแบบอย่างของความเป็นนักปรัชญาของทั้งสองที่มีความ แตกต่างกันไปว่า

‘โสเครตีสดีเลิศในการรู้จักใช้ปัญญาเชิงปฏิบัติ (practical wisdom) ส่วนไพธาโกรัสมุ่งไปยังการครุ่นคิด (contemplative) ด้วยการใช้กำลังทางปัญญา และถึงความสมบูรณ์เมื่อถูกเพลโตนำทั้งสองนักปรัชญามารวมไว้ ด้วยกัน (joining together) เพลโตยังได้แบ่งปรัชญาออกเป็นสามส่วน ได้แก่ปรัชญาศีลธรรม (moral

ช่วยเหลือให้การปกป้องคุ้มครองผู้ที่เข้ามาพึ่งพาศักดิ์ ขณะเดียวกันผู้เข้ามาพึ่งพาศักดิ์ของความช่วยเหลือก็ปฏิบัติตนว่าจะ สวามิภักดิ์อยู่ภายใต้โอวาทของผู้ที่ปกครองคุ้มครอง

¹¹ Augustine, *City of God*, Book VIII, Chapter 4.

philosophy) เน้นเฉพาะไปยังการปฏิบัติตัว ปรัชญาธรรมชาติ (natural philosophy) อุทิศให้กับการมองสังเกต และปรัชญาในเชิงเหตุผล คือการแยกความจริงออกจากความเท็จ¹²

อิทธิพลความรู้ใน ‘แบบอันสมบูรณ์’ (Idea of Form) ของเพลโตถูก ออกัสตินนำมาเปลี่ยนแปลงสร้างขึ้นใหม่คือ ‘พระเจ้า’ (God) ในฐานะสิ่งสูงสุดของมนุษย์ ‘แบบอันสมบูรณ์’ คือความรู้ที่สมบูรณ์แบบไม่เปลี่ยนแปลง มนุษย์เข้าถึงความรู้ที่สมบูรณ์แบบได้ด้วยปัญญา เพลโตคิดว่าความรู้ที่ได้จากการใช้ปัญญา เหตุผล และจิตวิญญาณเป็นส่วนที่ดีกว่า สูงส่งกว่า ทรงคุณค่ากว่า มีความเป็นสากลกว่าความรู้ที่มาจากการใช้ผัสสะ ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ ที่ไม่มีความแน่นอน มักเกิดความคลาดเคลื่อน เป็นสิ่งเฉพาะขึ้นอยู่กับตัวบุคคล จึงต้องให้สิ่งที่ดีกว่า สูงส่งกว่าอย่างปัญญาและจิตวิญญาณทำหน้าที่เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ใน ‘แบบอันสมบูรณ์’

‘แบบอันสมบูรณ์’ ต้องเข้าใจด้วยการใช้ปัญญา จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจรู้ด้วยผัสสะและสัมผัสรับรู้จากอวัยวะต่างๆ ของทางร่างกาย ซึ่งอาจเป็นเพียงแค่การ ‘รับรู้’ (sense) แต่ไม่ถึงระดับ ‘ความรู้’ (knowledge) แต่ ‘แบบอันสมบูรณ์’ สร้างและให้กำเนิดสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ เช่นเดียวกับ ‘พระเจ้า’ คือ ‘แบบอันสมบูรณ์’ ของคริสต์ศาสนา ได้สร้างสิ่งที่ไม่สมบูรณ์แบบ คือมนุษย์ขึ้นมา ปัญหาคือเรามักมีแนวโน้มที่จะยึดติด ให้ความสำคัญและแยกไม่ออกระหว่าง ‘แบบอันสมบูรณ์’ กับสิ่งที่ลอกเลียนหรือแบบอันสมบูรณ์สร้างขึ้น¹³

ความคิดทางปรัชญาการเมืองของยุคโบราณ กลับมาได้รับความนิยมหลังจากการรื้อฟื้นงานเขียนของ อริสโตเติล ในช่วงศตวรรษที่สิบสามส่งอิทธิพลต่อแนวคิดในเรื่องของรัฐ (state) โดยก่อนหน้าอาณาจักรหรือแม้แต่จักรวรรดิมีความหมายถึงองค์ประกอบ เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของส่วนที่ใหญ่และสมบูรณ์แบบคือคริสต์จักร แต่แนวคิดทางการเมืองของอริสโตเติลมีอิทธิพลต่อการพิจารณา ให้ความสำคัญกับความเป็นรัฐเกิดขึ้นมาในฐานะหน่วยการปกครองที่มีความอิสระในทางการเมืองที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรืออำนาจที่อยู่ภายนอกดินแดน หรือที่เข้าใจในสมัยใหม่ว่าเป็นดินแดนที่มีเอกราช (independent) สามารถพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจ (self-sufficient) และการที่ดินแดนนั้นสามารถปกครองตนเอง (autonomous) และการมีอำนาจอธิปไตยหรืออำนาจสูงสุดที่มาประชาชนอยู่ในรูปแบบของสถาบันทางการเมืองอย่างสภาประชาชนเป็นต้น (sovereign bodies)¹⁴

¹² *Ibid.*, Book VIII, Chapter 4.

¹³ *Ibid.*, Book VIII, Chapter 6.

¹⁴ ก่อนหน้าศตวรรษที่สิบสามไม่ปรากฏคำว่า ‘state’ และ ‘political’ มีเพียงคำ ‘government’ ที่มาจากคำว่า ‘gubernation’ ‘gubernaculum’ ที่มีความหมายถึงหางเสือของเรือ (rudder) และ ‘gubernator’ มีความหมายมาจากการควบคุม บังคับทิศทางของพาหนะ (to steer, to be at the helm of) มีปรากฏในงานเขียนของเพลโต

การมีผู้ปกครองหรือรัฐบาล ทรัพย์สินและความไม่เท่าเทียมมีที่มาจากการฝ่าฝืนไม่เชื่อฟังคำสอนของพระเจ้า ที่ต้องการให้มนุษย์ที่พระองค์สร้างขึ้นมาใช้ชีวิตอยู่ในสภาวะดั้งเดิม (innocent) การไม่เชื่อฟังและฝ่าฝืนคำสั่งของพระเจ้าคือการหมดสภาพดั้งเดิม มนุษย์ถูกพระเจ้าขับไล่ออกจากที่อยู่คือสวนอีเดน และบาปกำเนิดก็ถือกำเนิด (original sin) และติดตัวลูกหลานของอดัมกับอีฟมาตลอด นครของมนุษย์คือผลงานจากบาปดั้งเดิมถูกส่งผ่านมาทางบุตรหลานของอดัมกับอีฟ คาอิน (Cain) กับอาเบล (Abel) จนถึงผู้ก่อตั้งกรุงโรม

นอกจากแนวคิดอาณาจักรแห่งพระเจ้า คือต้นแบบการปกครองที่ดีที่สุด คือเป้าหมายของคริสต์ศาสนิกชนที่ออกัสตินสร้างขึ้นมา แนวคิดในเรื่องประวัติศาสตร์ของออกัสติน คือการล้มล้างแนวคิดทางประวัติศาสตร์กรีกโบราณที่ดำเนินอยู่ในรูปของวัฏจักร (cycle) ที่เดินย่ำอยู่กับที่หรือเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการกลับไปกลับมา ประวัติศาสตร์ที่ออกัสตินได้เขียนขึ้นภายใต้พัฒนาการของคริสต์ศาสนา คือประวัติศาสตร์อันศักดิ์สิทธิ์ (sacred history)¹⁵ เริ่มต้นที่บรรพบุรุษของมนุษย์อดัม โนอาห์ (Noah) อับราฮัม (Abraham) โมเสส (Moses) กษัตริย์เดวิด (David) การเนรเทศ (Exile) และการมาถึงของพระเยซูคริสต์¹⁶ สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ของมนุษย์ในยุคต่าง ๆ ตั้งแต่ยุคแห่งการปกครองด้วยพระเจ้า มนุษย์ถูกขับออกมาจากสวนสวรรค์ การแยกห่างระหว่างจิตวิญญาณที่ดีและเลว จบลงด้วยจิตวิญญาณที่ดีได้รับคัดเลือกจากพระคริสต์ ส่วนจิตวิญญาณที่เลวถูกตัดสินลงทัณฑ์ ซึ่งเป็นการมองไปข้างหน้า ในรูปแบบพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เคลื่อนไปข้างหน้าอย่างมีเป้าหมายและจุดจบที่สมบูรณ์แบบของมัน ที่จะส่งอิทธิพลต่อปรัชญาการเมืองของเฮเกลในเรื่องของรัฐ และหนังสือของฟรานซิส ฟูกูยามา (Francis Fukuyama) ที่ชื่อ ‘The End of History and the Last Man’

¹⁵ ประวัติศาสตร์อันศักดิ์สิทธิ์ พระวาระของพระเจ้าเกิดจากศาสนายูดาห์

¹⁶ Eric Voegelin, *History of Political Ideas. Volume 1. Hellenism, Rome, and Early Christianity*, edited with an Introduction by Athanasios Moulakis (Columbia: University of Missouri Press, 1997), 206-233. โวกลินตีความการแบ่งดังกล่าวของออกัสติน เหมือนกับหกช่วงอายุมนุษย์ของชาวโรมัน เริ่มต้นจากทารก (infancy) เด็ก (children) วัยรุ่น (adolescence) วัยหนุ่มสาว (youth) วัยผู้ใหญ่ (mature age) และวัยชรา (old age) ‘City of God’ แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองภาค (part) ภาคแรกมีสิบเล่ม (book) อธิบายปกป้องคริสต์ศาสนาไม่ได้เป็นที่มาของความเสื่อมและการล่มสลายของอาณาจักรโรมัน เหมือนอย่างที่ว่ากอนอริตกล่าวหา ภาคสองมีสิบสองเล่ม ออกัสตินอธิบายระบบและรูปแบบการเมืองของคริสต์ศาสนา โดยห้าเล่มแรกถกเถียงเรื่องพระเจ้าของพวกนอกรีต กับการสร้างความสุขสำราญให้กับโลกทางอาณาจักร ในเล่มที่หกถึงสิบ มีเนื้อหาสิบเนื้อมาจากห้าเล่มแรกในเรื่องบทบาทอาณาจักรทางโลกไม่ช่วยปลดปล่อยให้มนุษย์หลุดพ้นไปจากบาปในชีวิตหลังความตาย (salvation in afterlife) ภาคสองยังแบ่งออกเป็นสี่กลุ่มแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสี่เล่ม ตั้งแต่กำเนิดของอาณาจักรแห่งพระเจ้า อาณาจักรทางโลก เส้นทางการอาณาจักรทั้งสองและอวสานแห่งประวัติศาสตร์ (the end of history) โวกลินตีความเชื่อมโยง ‘City of God’ กับงานของเพลโตบทสนทนา ‘The Republic’ กับ ‘The Laws’ ที่มีจำนวน 10 กับ 12 เล่มตามลำดับ

ทั้งในเรื่องวิทยาศาสตร์และแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต ความรู้ของคริสต์ศาสนาเป็นเรื่องที่เน้นเรื่องการปฏิบัติตัวของมนุษย์ต่อพระเจ้า เพื่อไปสู่ชีวิตที่รอดพ้น (salvation) จากบาปและผลของบาป คริสต์ศาสนาไม่เน้นในเรื่องของสิ่งที่อยู่นอกเหนือไปจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เช่น จักรวาล อภิปรัชญา คริสต์ศาสนาที่ได้รับอิทธิพลอภิปรัชญาของเพลโต แต่นำมาปรับเปลี่ยนอยู่ในรูปที่สามารถถ่ายทอด ส่งผ่านให้กับผู้คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้เหมือนอย่างที่นักปรัชญาเยอรมัน ฟรีดริช นีทเชอ กล่าวถึงหลักคำสอนของคริสต์ศาสนา คือเพลโตในภาคพื้นดิน (Platonism for the masses) โดยก่อนหน้านั้นด้านของเซนต์ออกัสตินนักเทววิทยา อุปมาเพลโตว่าเป็น ‘โมเสสที่แต่งกายในชุดกรีก’ (Moses in Attic Greek) ส่วนวิธีการปฏิบัติตนของผู้ที่ศรัทธาในคริสต์ศาสนา ต้องมีคุณธรรมหลักทั้งสี่ (four cardinal virtues) ประกอบด้วย (prudence) ความยุติธรรม (justice) ความเข้มแข็งกล้าหาญ (fortitude) และ (temperance) ที่รับอิทธิพลจากความรู้ในเรื่องคุณธรรมของเพลโต

ในฐานะนักปรัชญาเพลโตแยกแยะความรู้ระหว่างโลกแห่งแบบ ที่ให้ความรู้ที่แท้จริง มีความเป็นสากล ไม่เปลี่ยนแปลงออกจากโลกที่ปรากฏในรูปของผัสสะ อารมณ์และความรู้สึก ซึ่งอยู่ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลงสิ้นไหลแต่มนุษย์ใช้เหตุผล ปัญญา ความรู้กระทั่งถึงจิตวิญญาณเพื่อให้ตนเองเข้าถึงโลกแห่งแบบที่มีความสมบูรณ์ ส่วนคริสต์ศาสนาคือการต่อสู้ดิ้นรนของมนุษย์เพื่อให้ตนเองรอดพ้นไปจากบาป (sin) โดยได้รับการช่วยเหลือจากพระเจ้าในรูปของพระคุณ (grace) ให้ธรรมชาติฝ่ายสูงในตัวมนุษย์เอาชนะเหนือธรรมชาติฝ่ายต่ำ ด้านของเพลโตแยกโลกของแบบออกจากโลกที่เพียงสะท้อนความจริงของแบบ ส่วนคริสต์ศาสนาได้แบ่งโลกเหมือนอย่างเพลโต เห็นได้ชัดเจนจากการแบ่งของเซนต์ออกัสตินระหว่างอาณาจักรมนุษย์ (city of man) กับอาณาจักรพระเจ้า (city of God) สอนให้ผู้คนละทิ้งกิเลสความอยากในทางโลก (flesh) ไปสู่ความสมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ (spirit)

วอลเตอร์ อุลล์มานน์ (Walter Ullmann) ศาสตราจารย์ประวัติศาสตร์ยุคกลาง กล่าวถึงยุคกลางความรู้ทางการเมือง ศาสนา ศิลธรรมและคุณธรรมเป็นสิ่งที่รวมอยู่ในที่เดียวกัน ความเป็นมนุษย์กับคริสต์ศาสนิกชนเป็นสิ่งที่ไปด้วยกัน อยู่ในคนคนเดียวกัน เรียกว่าพิจารณาแบบภาพรวม (wholeness point of view) ไม่มองแยกออกจากกันเหมือนกับที่คนสมัยใหม่รับรู้และเข้าใจกัน เหมือนอย่างกับการแยกเรื่องราวทางอาณาจักรออกจากศาสนจักร (secularization)¹⁷

การเข้าเป็นคริสต์ศาสนิกชนใช้ความเชื่อ ให้ความเคารพ ความศรัทธาในการเข้าถึงคำสอนของพระคัมภีร์ไบเบิลและพระเจ้า ที่มีความแตกต่างไปจากความรู้ ปัญญาและเหตุผลในการเป็นนักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ คุณธรรมในเรื่องความกล้าหาญ มิตรภาพของการเป็นชนชั้นสูงหรือแม้แต่คุณสมบัติในความเป็นพลเมืองของทั้ง

¹⁷ Walter Ullmann, *Medieval Political Thought* (Harmondsworth: Penguin Book, 1976), 16.

นครรัฐกรีกและอาณาจักรโรมัน ล้วนแล้วแต่ต้องแสดงออกถึงคุณธรรม (civic virtues) ในเรื่องหน้าที่ ความรับผิดชอบ การมีภูมิหลังเพื่อบอกถึงสถานภาพทางสังคม ถูกใช้เป็นหลักเกณฑ์เรื่องของการแบ่งชนชั้นและความรักในปิตุภูมิ (patriotism) การปฏิบัติคุณธรรมของกรีกและโรมัน มีเป้าหมาย (telos) เพื่อพัฒนาและสร้างตนเองให้เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ (human excellence) ภายใต้ชุมชนการเมืองที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ขณะที่คุณธรรมในแบบคริสตศาสนาคือการรับใช้ชุมชนหรืออาณาจักรของพระเจ้า ชุมชนการเมืองถูกลดระดับให้เหลือแค่เพียงทางผ่านไปสู่เป้าหมายคืออาณาจักรของพระเจ้า

การปฏิเสธคุณธรรมของกรีกและโรมัน พร้อมกับการตีความสร้างคุณค่าทางคุณธรรมชุดใหม่ขึ้นมาของคริสตศาสนา เป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนผ่านทางศีลธรรมที่นักปรัชญาในศตวรรษที่สิบเก้าชาวเยอรมัน ‘ฟรีดริช นีทเชอ’ ผู้วิพากษ์ศีลธรรมคริสตศาสนาว่าเป็นประเภทของศีลธรรมแบบทาส (slave morality) คือการเปลี่ยนแปลงด้วยการตีความเพื่อสร้างคุณค่าใหม่มาแทนที่คุณค่าเก่า (revaluation of values)

ความคิดทางการเมืองยุคกลาง

การเมืองเรื่องของสองนคร : อำนาจอาณาจักรกับศาสนจักร

โครงสร้างในแบบลดหลั่นสูงต่ำ การมีลำดับชั้นแบ่งแยกชัดเจนยังปรากฏในเรื่องของกฎต่าง ๆ และกฎหมาย (laws) เริ่มกันที่กฎธรรมชาติ (law of nature) กฎธรรมชาติได้มาจากพระเจ้ามอบให้แก่มนุษย์และสรรพสิ่งต่างๆ สร้างมาจากเจตนารมณ์และเหตุผลของพระเจ้า ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตต่างดำเนินอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติโดยเท่าเทียมไม่มีข้อยกเว้น กฎธรรมชาติจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ‘กฏนิรันดร์’ (eternal law) แม้ว่าพระเจ้าจะเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ บนโลกนี้ขึ้นมา แต่เมื่อเวลาผ่านไปสรรพสิ่งต่าง ๆ มีพัฒนาการและทิศทางที่ผิดแผกแตกต่างกันออกไปมีความหลากหลายตามพื้นที่ ภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์ ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ จนเกิดสิ่งที่เรียกว่า ‘ธรรมเนียมปฏิบัติ’ (convention) ที่ใช้กันเฉพาะภายในดินแดนหรือชุมชนนั้นๆ ‘ธรรมเนียมปฏิบัติ’ สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะและความแตกต่างของแต่ละชุมชนการเมือง อยู่ในรูปของ ‘กฏจารีตประเพณี’ (customary law) ผ่านการใช้บังคับกับผู้คนในชุมชนการเมืองติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน จนเป็นที่ยอมรับ จึงเป็นกฏอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นมาอยู่คู่กับสังคมการเมืองมาอย่างยาวนาน เรียกได้ว่ามีมาก่อนที่จะเกิดกฎหมายภายใต้รัฐสมัยใหม่ที่อยู่ในรูปของกฏ (common law) และถูกบัญญัติขึ้นโดยผู้ปกครองและสถาบันทางการเมือง (positive law) แต่เนื่องจากความแตกต่างและหลากหลายของ ‘กฏจารีตประเพณี’ ตลอดจนการปรับเปลี่ยน เพิ่มเติมและแก้ไขสามารถยกเลิก แทนที่ ‘กฏจารีตประเพณี’ ด้วยกฏและอำนาจของผู้ปกครองในรูปของ ‘กฏบัญญัติ’ (statutes) ไม่เหมือนกับ ‘กฎธรรมชาติ’ ที่ไม่เปลี่ยนแปลง มีความเป็นสากล ในยุคกลาง ‘กฏจารีตประเพณี’ ถูกจัดลำดับให้มี

สถานะเป็นรองกฎธรรมชาติ ส่วนกฎอันสุดท้าย เรียกว่า ‘กฎศักดิ์สิทธิ์’ หรือ ‘divine law’ ในฐานะกฎสูงสุดอยู่เหนือกฎทั้งสองที่ได้กล่าวมา โดยมีเหตุผลว่าตัวของกฎธรรมชาติให้มนุษย์ทุกคนมีเหตุผล ดำรงตนอยู่ในหลักการคุณธรรม แต่เหตุผลเพียงและคุณธรรมอย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะทำให้มนุษย์บรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตเพื่อที่จะไปถึงเป้าหมายมนุษย์จำเป็นต้องได้รับความเมตตากรุณาได้รับความช่วยเหลือและชี้นำจากพระเจ้า (grace) ผ่านทาง ‘กฎศักดิ์สิทธิ์’ และการชี้นำจากพระเจ้า (divine revealed)

ความขัดแย้งระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร เริ่มชัดเจนในช่วงพระสันตะปาปา ‘เจลลาซิอุส’ (Gelasius) ดำรงตำแหน่งระหว่าง ค.ศ.492-496 รับเอาแนวคิดของอ็อกัสตินมาใช้ ด้วยการแยกที่มา การใช้อำนาจออกเป็นสองประเภท ได้แก่ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ (sacred power) เป็นของศาสนจักร ในภาษาลาตินใช้คำว่า ‘auctoritas’ คืออำนาจในการบัญญัติและตรากฎระเบียบ กฎหมาย อำนาจ (royal power) ถูกรองโดยกษัตริย์หรือจักรพรรดิ ผู้ปกครองอาณาจักร ในภาษาลาตินใช้คำว่า ‘potestas’ อำนาจในทางปกครองหรือบริหาร พระสันตะปาปาเจลลาซิอุส กำหนดให้อำนาจของศาสนจักรมีความสำคัญและอยู่เหนืออำนาจของอาณาจักร ภายใต้ ‘หลักการความเหนือกว่าของพระสันตะปาปาต่อจักรพรรดิ (doctrine of papal supremacy over the emperor)’¹⁸

ความรักกับการสร้างอาณาจักรหรือนคร

มีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญความคิดทางการเมืองยุคกลาง คือการถกเถียงในเรื่องที่มาของอำนาจระหว่างศาสนจักร (spiritual power) กับอาณาจักร (temporal power) อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับรัฐ (church and state) อำนาจของศาสนจักรที่มีเหนืออาณาจักรมีที่มาจากกฎศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนต้องเชื่อฟังผู้ปกครองแต่ต้องไม่สูงกว่าการเชื่อฟังพระเจ้า ส่วนพลเมืองของยุคกลางไม่อาจอุทิศตนเองให้กับการเป็นพลเมืองของอาณาจักร เนื่องจากเป็นชีวิตที่ยังต้องดิ้นรนได้รับความทุกข์จากกิเลสตัณหา เต็มไปด้วยการชดใช้บาป จึงไม่อาจทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ เป็นเส้นทางชั่วคราว เส้นทางผ่าน เตรียมตัวเพื่อให้มนุษย์ก้าวไปเป็นพลเมืองของศาสนจักรในอาณาจักรของพระเจ้าโดยสมบูรณ์แบบ อาจจะเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองของทั้งสองอาณาจักร ประกอบด้วยเรื่องของความรัก (love)¹⁹ ที่ผู้คนมีต่ออาณาจักร

¹⁸ Cantor, *The Civilization of the Middle Ages*, 86-87.

¹⁹ ความรักคือแรงขับ พลังผลักดันที่เกิดขึ้นกับจิตวิญญาณของมนุษย์ ความรักทำให้จิตวิญญาณมีชีวิตและเคลื่อนไหว แสดงออกผ่านทางร่างกาย บุคคลผู้นั้นมีความรักแบบไหนก็จะขับเคลื่อนจิตวิญญาณและร่างกายของเขาไปแบบนั้น ‘น้ำหนักของฉันคือความรักของฉัน’ (my weight is my love) คืออุปมาของอ็อกัสติน เรื่องของความรักและจิตวิญญาณของอ็อกัสติน มีความเชื่อมโยงได้รับอิทธิพลจากรูปแบบความรัก (eros) ของกรีกโบราณผ่านบทสนทนาเพลโต ‘Symposium’

ทั้งสองใน ‘The City of God’ มีความเชื่อมโยงว่า นครสองนครประกอบขึ้นจากรักสองประเภท ได้แก่ ความรักในตัวเอง (the love of self/amor sui) คือการครุ่นคิดถึงเรื่องราวบนโลกมนุษย์ และรักในเพื่อนบ้าน กับความรักในพระเจ้า (the love/amor Dei) ครุ่นคิดในเรื่องของพระเจ้าและอาณาจักรของพระองค์

บุคคลที่มีความรักในตัวเองแสวงหาความเจริญรุ่งเรืองให้กับตนเอง ต่อหน้าบุคคลอื่นและในนามของอาณาจักรทางโลกเช่น ความยิ่งใหญ่ของโรม แต่ความรักในพระเจ้าเกิดการอุทิศตนแสวงหาความรุ่งเรืองในนามของพระเจ้า และความเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรของพระองค์ ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองในอาณาจักรหรือนครของมนุษย์ เกิดขึ้นมาจากความต้องการที่จะมีอำนาจเหนือ เข้ามาควบคุม ส่วนในอาณาจักรหรือนครของพระเจ้า ผ่านการรับใช้ด้วยความรักและพระเจ้าจะตอบแทนความรักกลับไปยังมนุษย์ ในลักษณะของความรักต่างตอบแทน นครแห่งมนุษย์สถานที่สำหรับผู้รักในสิ่งที่เป็นชั่วคราวชั่วคราว ไม่อาจรักในสิ่งที่นิรันดร์ซึ่งเป็นความรักในนครแห่งพระเจ้า

ความรักทั้งสองประเภทอาศัยปะปนกันอยู่ในนครแห่งมนุษย์ ทั้งคนดี ชั่ว นักบุญ คนบาป แต่เนื่องจากนครแห่งมนุษย์ คือที่อยู่อาศัยของคนส่วนใหญ่ พลเมืองส่วนใหญ่ของนครแห่งมนุษย์ ให้ความรักกับเรื่องวัตถุ สะสมทรัพย์สิน แสวงหาอำนาจและเกียรติยศ มีชีวิตที่ต้องเผชิญหน้ากับความยากลำบาก ความทุกข์ยากนานาประการ พยายามดิ้นรนหนีออกจากความยากจน ความป่วยไข้ ความโศกเศร้าและความตาย เป็นสิ่งที่ออกัสตินมองว่าทำได้เพียงแค่ประวิงเวลาออกไป การยึดติดและให้ความสำคัญกับเรื่องราวทางโลกย่อมถูกวันเวลากลิ่นกินไม่ช้าก็เร็ว และสุดท้ายก็สิ้นสุดลงที่การพิพากษาโทษจากพระเจ้ายกกับคนส่วนใหญ่ คัดเลือกให้รางวัลช่วยเหลือคนส่วนน้อยให้เป็นพลเมืองในนครของพระเจ้า

แนวความคิดในเรื่องของบาปดั้งเดิมของ Church Father อย่างเซนต์ออกัสติน ผูกโยงเข้ากับการดำรงอยู่และความชอบธรรมในการมีรัฐบาล การตกเป็นทาสและทรัพย์สินของมนุษย์ บาปกำเนิดนำมามนุษย์ไปสู่การปฏิบัติชั่ว ตกอยู่ภายใต้การบงการของกิเลสตัณหาจำเป็นต้องมีรัฐบาลหรือผู้ปกครองมาควบคุมพฤติกรรมที่ชั่วร้ายในขณะที่การเป็นทาสและการถือครองทรัพย์สินส่วนตัวเป็นผลลัพธ์โดยตรงจากบาปกำเนิด หากอดัมปฏิบัติตนเชื่อฟังคำสั่ง ไม่ละเมิดข้อห้ามของพระเจ้า ก็ไม่จำเป็นต้องมีรัฐหรือผู้ปกครองเกิดขึ้น รัฐและผู้ปกครองเกิดขึ้นและมีขึ้นจากความผิดพลาด ความไม่ถูกต้องในการปฏิบัติตัวต่อคำสั่งของพระเจ้า แม้แต่คำสั่งพระเจ้าของพระเจ้านุชย์ยังฝ่าฝืน ไม่เชื่อฟังและปฏิบัติตาม จึงอย่าไปหวังที่มนุษย์จะเชื่อฟังคำสั่งของผู้ปกครองอาณาจักร ส่วนหน้าและเป้าหมายของผู้ปกครองและอาณาจักร คือการจัดการปกครองดูแลชีวิตทางร่างกายของผู้ใต้ปกครอง (body) ให้มีชีวิตที่อยู่รอดปลอดภัย ดูแลเรื่องปากท้อง การทำมาหากิน ส่วนเรื่องของจิตวิญญาณ (soul) อยู่ในความดูแลของศาสนจักร ทำให้ยุคกลางอำนาจของศาสนจักรและอาณาจักรจึงแยกขาดจากกันอย่างชัดเจน ต่างฝ่ายต่างก็

แยกเป็นอิสระอ้างความชอบธรรมในขอบข่ายอำนาจที่ตนเองมีหน้าที่ แต่ศาสนจักรและอาณาจักร มักจะเกิดความขัดแย้งในขอบข่ายของอำนาจหน้าที่กันอยู่ตลอดเวลาในช่วงยุคกลาง เนื่องจากยังไม่มีอำนาจฝ่ายที่สามมาตัดสินชี้ขาดลงไป

คริสต์ศาสนาให้คุณค่าและความสำคัญกับอำนาจของอาณาจักรต่ำกว่าอำนาจของศาสนจักร อาณาจักรคือการเตรียมตัวเพื่อเป้าหมายคืออาณาจักรพระเจ้า (spiritual power) เป้าหมายที่เคยอยู่กับรัฐเพื่อสอนและปลูกฝังให้มนุษย์มีคุณธรรมจากปรัชญาการเมืองกรีกยุคโบราณ ถูกเปลี่ยนไปสู่เป้าหมายใหม่แทนคือ ป้องกัน บรรเทาความชั่วร้ายความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ หรือข้ออ้างจากศาสนจักรถึงอำนาจของอาณาจักรที่ไม่มั่นคงยั่งยืน มนุษย์จะฝากชีวิตและชะตากรรมหวังพึ่งพารัฐทางโลกไปตลอดกาลนั้นเป็นสิ่งที่ผิดพลาดและเป็นไปไม่ได้ ดังตัวอย่างของการล่มสลายของอาณาจักรโรมันแม้ว่าจะเข้มแข็ง มีความเกรียงไกรทั้งดินแดนและกำลังคน แต่ก็ต้องถึงคราวล่มสลายถูกทำลายโดนอนารยชนลงในที่สุด²⁰

ในทางทฤษฎีแม้ว่าอำนาจทั้งสองอาณาจักรจะแยกออกจากกัน แต่ในทางปฏิบัติอำนาจของศาสนจักรแพร่กระจาย ครอบคลุม ทับซ้อนกับอำนาจอาณาจักร ผ่านการเป็นคริสตชนิกชน ความเชื่อและศรัทธาในพระเจ้า ผ่านพิธีกรรมและศีลศักดิ์สิทธิ์ (Sacraments) 7 ประการ อย่างน้อยก็ขาดสามศีลหลักสำคัญศีลจุ่ม (Baptist) (Penance) (Eucharist) ซึ่งเกี่ยวข้องกัยชีวิตของคริสตชนิกชนตั้งแต่เกิดจนตาย ทำให้ชาวบ้านกับนักบวช โบสถ์มีชีวิตที่ใกล้ชิดไปมาหาสู่กันตลอดเวลา

นับตั้งแต่ช่วงต้นยุคกลางเป็นต้นมาความคิดของนักเทววิทยาและอำนาจ อิทธิพลจากคริสต์ศาสนจักรเข้ามาผสมผสานกับความรู้ทางปรัชญาการเมือง ทำให้ปรัชญาการเมืองมีส่วนผสมของศาสนา นักปรัชญาการเมืองยุโรปในปลายยุคกลางและสมัยใหม่ ยุคปฏิรูปทางศาสนา (Reformation) มาจนถึงยุคแสงสว่างทางปัญญา (Age of Enlightenment) หากไม่มีความคิดที่เห็นด้วยก็ต้องต่อต้าน วิพากษ์อำนาจ อิทธิพลที่คริสต์ศาสนจักรมีต่อความคิดของผู้คน สังเกตได้จากผลงานของนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญตั้งแต่ มาซิริอุส แห่ง ปาดัว ลูเธอร์ อิราสมุส มาคิอาเวลลี ฮอบส์ ล็อก รูสโซ สปินโนซา มาร์ก เฮเกลมาจนถึงนี้ทเชื่อ.

²⁰ John Plamenatz, *Man and Society. Political and Social Theories from Machiavelli to Marx. Volume One. From the Middle Ages to Locke* (New York: Longman, 1992), 18-23.

บรรณานุกรม

- Arendt, Hannah. 'Augustine and Protestantism.' In *Essay in Understanding 1930-1954. Formation, Exile, and Totalitarianism*. New York: Schocken Books, 1994.
- Augustine. *City of God. Concerning The City of God against the Pagans*. A new translation by Henry Bettenson with an Introduction by John O' Meara. Harmondsworth: Penguin Books, 1987.
- Cantor, Norman. *The Civilization of the Middle Ages*. New York : Harper Collins Publishers, 1994.
- Plamenatz, John. *Man and Society. Political and Social Theories from Machiavelli to Marx. Volume One. From the Middle Ages to Locke*. New York: Longman, 1992.
- Ullmann, Walter. *Medieval Political Thought*. Harmondsworth: Penguin Book, 1976.
- Voegelin, Eric. *History of Political Ideas. Volume 1. Hellenism, Rome, and Early Christianity*. Edited with an Introduction by Athanasios Moulakis. Columbia : University of Missouri Press, 1997.